

Paraules clau

lluita lleonesa = "aluche" = lluites, costums, tradició, folklore, història, joc, entreteniment, esport

La lluita lleonesa d'antany: els "aluches"

José Antonio Robles Tascón

Llicenciat en Educació Física i lluitador

Eduardo Álvarez del Palacio

Professor de la Facultat d'Educació de León

Abstract

The wrestling of León, known popularly as "aluche", belongs to the ambit of combat sports. This form of traditional wrestling from León has developed throughout the present century from being a pastime and entertainment on holidays and at celebrations into a spectacular sport and marks a cultural identity in León.

Key words

León wrestling=aluche=luches, customs, tradition, folklore, history, game, entertainment, sport.

Introducció

La lluita lleonesa o *Aluches* (en endavant), com popularment és coneguda, és un dels esports autòctons més antics de tots els que perviuen a tota Espanya. De suposat origen astur i preromà, els *aluches* conserven una mica el regust rural i primitiu amb què van néixer. Cada estiu, coincidint amb les festes patronals dels pobles, tornen els lluitadors als prats i a les eres a practicar la *luche*. Els rotlles d'*aluches*, típics d'una zona molt concreta de la muntanya i la ribera lleoneses, es remunten de forma, més o menys, coneguda al segle XIV, època en què la repoblació presentava sovint conflictes fronterers pels pasturatges del bestiar. Les lluites entre ramaders, pastors i llauradors, com a conseqüència de la disputa de les pastures per al bestiar, es coneixen ja des del segle X. En aquella època, les collites no eren abundants i tenien un risc molt alt de perdre's per la climatologia, els incendis, les plagues, etc. El bestiar, en canvi, era més rendible i podia dur-se d'un lloc a un altre, segons les circumstàncies, perquè no hem d'oblidar que les guerres eren una cosa quotidiana. Les disputes i baralles per les pastures entre pastors i ramaders o amb els agricultors provocaven lluites amistoses i no tan amistoses. Així va néixer la llegenda de les *luches* i també les migracions ramaderes d'on va sorgir la Mesta. Aquesta és una de les mol-

tes raons per les quals, des de sempre, s'ha parlat dels pastors com a practicants, transmissors i responsables de la pràctica de la lluita lleonesa. Així ens ho explica José González: "... Efectivament, allà, a Extremadura, a les pletes de l'Alcudia i de la Serena, he vist desafiaments de pastors nostres amb altres de les cabanyes de Perales i de Bornos, i són ells, els lluitadors, els que decideixen les caigudes dubtoses."

Els desgreuges entre pastors i pagesos queden ben resumits en una sentència lleonesa que diu: "els llauradors són dolents per naturalesa i si tenen el temps de franc, com els pastors, són la maldat mateixa." És ben cert que els *aluches* i la seva pràctica han tingut des de sempre molta relació amb determinades professions com ara els ramaders, pastors, moliners, picapedrers, lle nyataires, etc.

Es podria dir que veient l'evolució de la lluita lleonesa es van coneixent els canvis econò-

Resum

La lluita lleonesa, coneguda popularment com "Aluche", pertany a l'àmbit dels esports de combat. Aquesta modalitat de lluita tradicional de Lleó ha evolucionat al llarg del segle XX fins al punt d'haver passat de ser un passatemps i un entreteniment de les festes i romeries a convertir-se en un esport espectacular que tracta de ser senyal d'identitat de la cultura lleonesa.

mics i socials en què s'ha vist immersit Lleó. A més a més, els *aluches* és l'únic esport de combat que resta viu a la Península Ibèrica de totes les modalitats de lluita que existien fins i tot el segle xx, com ara: lluita de la creu (Salamanca), *vuelts* o *marañas* (Muga de Sayago-Zamora), *engarrucha* i *aluches* (Cantàbria), *loita* (Galícia), *luchas* o *vuelts* (Zamora), *galholfa* (nord de Portugal), *baltu* (Astúries), *valto* (Concejo de la Lomba-Lleó), *valtío* o *aluchas* (La Cepeda-Lleó), lluita del Roncal (Pirineus), lluita menorquina (Balears), etc.

Què són els *aluches*? Són un esport de combat en el qual dos adversaris, amb presa fixa a sengles cinturons de cuir, tracten de "tirar" (abatre) el contrari a terra mitjançant un seguït de "manyes" (tècniques de la lluita lleonesa).

La forma d'agafar-se és tal com expliquem a continuació:

- La mà dreta va col·locada a la meitat de l'esquena del contrari, per sota del braç esquerre d'aquest, el polze per dintre del cinyell i la resta de dits envoltant-lo per fora, i tancant la presa junt amb el polze. (Fig. 1)
- La mà esquerra va col·locada per damunt del braç dret del contrari, en la meitat lateral-davantera del costat dret del contrari, el polze per fora, de dalt cap avall, envoltant el cinyell, i la resta de dits per dins del cinyell de baix a dalt, tot tancant la presa junt amb el polze. (Fig. 2)

Venç el primer que en 3 minuts de combat té més puntuació o suma dues caigudes (sinònim de punt), que és la cosa més habitual. Les diferents formes de puntuar són:

- **Caiguda sencera:** quan s'aconsegueix de fer tocar el contrari amb la zona que va des dels glutis fins a la zona cervical. (Fig. 3)
- **Caiguda mitjana:** quan el contrari es deixa anar del cinturó; toca el terra amb el pit o amb la zona del costat. (Fig. 4)

Però els *luches* no sempre van ser com són avui en dia; en coneixem tan sols referències, més o menys descriptives i fiables, de l'últim quart del segle XIX. Fins a 1930 aproximadament, les formes d'agafar i de puntuar eren molt variades; la riquesa motriu i les varietats lluctatòries que això suposava eren tantes que, de vegades, fins i tot en localitats veïnes s'"*aluchaba*" de forma diferent. Les maneres d'agafar-se els lluitadors eren:

- Hi havia presa lliure a pantalons de saial (una tela molt resistent), presa a cinyell i bossa dels pantalons, presa a la trinxina dels pantalons, a un cinyell a la cintura i un altre cinyell a la cama, presa a braç, presa a cinyell, però amb amollaments d'una mà...

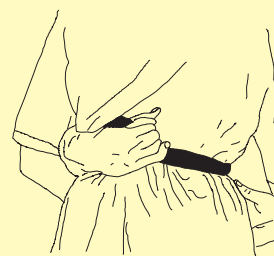
Pel que fa a les caigudes vàlides o permeses per guanyar:

- En uns llocs només era vàlida per puntuar la caiguda d'esquena, en altres era a cos estès, en alguns tot just tocant amb una mà o un genoll a terra ja es perdia, hi havia llocs en què estava permès deixar-se anar, però sense fer "manya" amb el braç; es vençia fent caure una vegada i en altres pobles dues vegades...

Aquestes *aluches* del primer terç del segle xx eren l'activitat festiva, recreativa i indispensable en qualsevol romeria de les festes dels pobles. Si no hi havia lluites la festa no era festa; sense *aluches* no hi havia emoció. El rotlle de *luches* acostumava a començar amb el repte llançat a l'aire, unes vegades "hi ha qui lluiti? o em calço", d'altres "Campohermoso, a tots a *correré* i a *lucharé*", "Riaño i un *agregao* a tots", etc. (l'"*agregao*" era un bon lluitador d'un altre poble, però que aquell dia lluitava amb els locals, era, com si diguéssim, el fixatge estrella). L'interès i l'ambient que es vivia per part del públic congregat en aquell indret vorejava sovint la bogeria; el grau de tensió i interès es justificava per una identificació a ultrança de l'honor familiar del lluitador amb els del propi poble, els de la pròpia vall o comarca, els de la muntanya, etc. Fidel González ens comenta:

"El cas més espectacular a què vaig tenir l'honor d'assistir va ser el dels cinc germans, que anaven sortint un darrere l'altre, eliminant ells tots sols els millors contrincants de tota la comarca. Quan va caure l'últim i el millor dels cinc (sempre acostumaven deixar per al final els millors lluitadors de tots dos costats), va sortir al rotlle el seu pare, com un lleó a defensar els seus ca-

Figura 1.
Agafada mà per darrera.

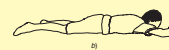
Figura 2.
Agafada mà per davant.

Figura 3
Caiguda sencera esquena.

Figura 4.
a) Mitja caiguda costat; b) Mitja caiguda boca a baix; c) Mitja caiguda lliure.

dells. El prao va tremolar d'entusiasme i d'emoció; es van estremir les pedres, i la multitud que presenciava l'espectacle es va quedar sense respiració. També al prao es va tallar la respiració de tots els espectadors: tothom estava pendent d'aquella parella que, enmig del rotlle, es batia com dos lleons que defensen la mateixa presa. Aquí defensaven l'honor del seu bàndol: aquí defensaven l'honor i la glòria de tots els seus: de la seva vall, del seu poble, de la seva comarca i de tots els seus fills. I la glòria, el picapunt i l'honor van anar, en aquella tarda memorable, repartida per un igual per a aquells dos colossos que es batien a la gespa com dos titans, fent-nos recordar aquelles antigues competicions dels gladiadors romans davant els seus emperadors i als circs, que bé podrien haver estat una fidel anticipació d'aquests rotlles que, a l'aire lliure, han repetit durant dècades i més dècades proeses com la que ara descrivim. Aquella tarda, el rotlle de Crémenes no va tenir campió. Tots dos contrincants van combatre fins a quedar-se sense forces, tots dos van combatre com dos cadells panteixants i furiosos, sense cedir gens del seu terreny, i tots dos van procurar utilitzar les seves elegants i fines "manyes" amb gala i mestria sense precedents en aquestes lluites, agradant als espectadors que seguien emocionats i en silenci una competició tan renyida. Però tots dos van haver d'abandonar sense el lloret de la victòria. I tots dos van abandonar panteixants i orgullosos, com gall que no triomfa en corral d'altri, però que no és expulsat del propi. L'àrbitre de l'aluche va haver de donar per nul·la la competició quan ja els espectadors començaven a impacientar-se i quan, a la llum tènue d'un fanal i de dues llanternes velles, els era poc menys que impossible seguir tot el procés de tan renyida contesa. M'estic referint al rotlle de Sant Joan, a Crémenes, l'any 1929. L'àrbitre i organitzador del rotlle era Santiago Tejerina".

Una descripció molt gràfica de com s'organitzava i es desenvolupava el rotlle de lluita la tenim en escrits d'àmbit folklòric com aquest, publicat al "Mensajero Leonés" el 18-9-1903:

"... el dia 15, a la romeria de la Verge del Roblo, el número principal del programa el constitueixen els aluches tan típics al país. Un rotlle gegantí, la formació del qual no deixa d'ofrir algunes dificultats, deixa al mig una parella de lluitadors, vestits amb uns pantalons ad hoc, els

quals es traurà el vençut per cedir-los al nou atleta que surti després. Els mossos de Salamón desafien cada any els dels altres Ajuntaments i consideren el seu més gran orgull aconseguir que ningú no se'ls emporti la victòria. Els dos combatents s'aferren, amb alguns tempteigs previs, agafant-se ben fort de la cintura del contrari. Comença la lluita, que és força renyida; ningú no cedeix; després d'una aparent immobilitat, comencen les posicions inversemblants, les paradoxes estàtiques, a les quals succeeix novament l'equilibri produït per esforços musculars iguals, que aplicats en el mateix sentit, bastarien per engegar en orri la nostra catedral. Finalment, un dels dos es rendeix, l'altre redobla els seus esforços, i el primer es desploma; després s'apressa a aixecar-se i abandonar el rotlle, mentre el vencedor roman ajagut al bell mig del cercle, arrencant brins d'herba amb aire displicent, com a persona a qui el triomf obtingut no l'envaneix ni el preocupa.

Continua l'aluche. Un altre mosso surt a la palestra, amb els pantalons de l'anterior, i aquesta vegada succeeix un incident que promou un conflicte de difícil solució. Els pantalons s'esquinquen de dalt a baix per la costura lateral esquerra i el contrincant no pot agafar-s'hi en les condicions adequades... Què s'hi pot fer? El respectable públic es considera cridat a exercir la seva acció fiscal i tot esdevenen indicacions i protestes, veus i clamors. El radi del cercle disminueix sensiblement i cal que l'oncle Ugenio de Las Salas, recorri la circumferència humana, engegant bastonades a tort i a dret amb una vara d'avellaner, a la invitació de la qual la lliça torna a recobrar les seves dimensions primitives. El problema se soluciona girant els pantalons de l'inrevés, de manera que el set caigui a la dreta; decisió sàvia, assenyada, i discreta que val visques i aclamacions a l'ancià Licurg que va trobar-ne el desllorigador.

Les lluites es prolonguen gairebé indefinidament i al final s'enduu la palma el poble d'Huelde, en la persona d'un xicotàs que abat tots els qui es presenten. Entre els balladors distingeixo un mosso que va tirar a terra 5 lluitadors i que, sens dubte, es va quedar amb ganes de fer una mica d'exercici, vist el furor amb què sacseja cames i braços."

En aquells temps, els aluches tenien funcions socials, com ara el fet de destacar sobre pobles adjacents, competir amb altres localitats; hi havia picapunts entre grups de lluitadors

que es desafiaven d'una aluche a les següents lluites en una altra festa. Aquest nivell tan alt de motivació i el grau d'ansietat i interès estava molt relacionat amb el fet que era només en una època molt curta del dur any laboral quan es podien "permetre el luxe" de divertir-se i d'aplegar-se amb altres persones amb les quals amb prou feines tenien relació la resta de l'any. En definitiva, sortir de la rutina laboral que, a més a més, era molt dura i sacrificada. Així, podem llegir al periòdic citat abans, el 21-8-1903, parlant d'un poble de la muntanya de Lleó anomenat Prioro:

"... I ara anem amb els aluches. Resulten ja molt renyits, perquè els mossos forasters sempre tracten d'endur-se'ls; però hi ha uns lluitadors en aquest poble que cal veure'ls, i si no, que ho diguin diversos senyors de Lleó que ho han presenciat l'any passat i aquest, perquè sempre pugen els banyistes de Morgovejo a presenciar-ho. Aquest any, com gairebé sempre, els mossos de Morgovejo van tractar d'endur-s'ho tot per davant, encara que debades. El que són aquests mossos... i és sabuda la frase d'un home intel·ligent que va dir que, des de Villalón al Puerto de Tarna són els més... els menys eixerrits... Cada any pugen a lluitar quan gairebé ja és fosc i després diuen que les caigudes són dels del poble i s'arma una saragata. Un dia ens n'haurem de sentir, si les autoritats no hi posen mà i corregeixen aquests abusos. Després vénen al poble i comencen a insultar i a fer mal i a molestar tothom, fins i tot persones respectables, que no es fiquen gens en aquestes coses i els aluchadors els tracten de covards i de marietes. Apa aquí, home! Dir això d'ells! On van aquests capitosts, quan saben que un lluitador que tenim (que durant l'hivern fa de cambrer a l'Escorial) tira els de Morgovejo tots junts i d'altres més forts que ells?

Doncs que sàpiguen aquests, que a Prioro no tornen a pintar-la. I sempre i onsevulla que van fan el mateix, i els tenen en tan mala reputació, que tindran que... fúmer el camp. Ja diversos anys els veïns s'han queixat d'ells a l'autoritat. I sobretot que no tornin a insultar la joventut d'aquest poble, perquè té millor sang que ells i més formalitat i prudència i millor fama a tot arreu.

El primer dia d'aluches "el cambrer" va tirar-ne 6 i el segon dia en va tirar 13. Elias Escanciano, el primer dia en va tirar 7 i el segon dia en va tirar 4. Aquests i alguns dels altres van ser els que més es van lluir; els caiguts en els dos dies resultaren ser 18."

En els nostres dies han canviat moltes coses, però aquest ambient de vivències continua latent. Cal tenir en compte que en els últims anys el públic que assisteix als rotlles ha crescut en progressió geomètrica, fins arribar a les 40.000 persones que cada estiu vénen,

pagant entrada, a gaudir amb els seus "ídols". Aquest volum de públic és més important si tenim en compte que el 80% de les poblacions on se celebren els rotlles tenen menys de 200 habitants i en algunes d'elles es congreguen fins a 4.000 persones, multiplicant per 20 la seva població. Com a conclusió podem dir que els *aluches* és l'esdeveniment esportiu que més gent mou en els mesos compresos entre juny i setembre en aquestes zones, o millor dit, és l'únic esdeveniment esportiu amb seguiment per part del públic durant aquests mesos.

De tota la província lleonesa és, únicament, en la zona Nord-oriental (zona enfosquida) on més arrelament tenen els *aluches*. També la zona central limítrofa amb Lleó capital és lloc de lluita a causa, sobretot, que la migració de les gents cap a la capital, (fins als anys 60), va emportar-se la cultura i les tradicions pròpies, entre les que es troben els *aluches*. Els rotlles d'*aluches* se celebren en tres zones:

- Muntanya Central 1.339 km²
- Muntanya Oriental 2.387 km²
- Terra de Lleó 1.986 km²

Aquestes zones suposen 5.712 km² que és més del 30% de la província lleonesa. La major part d'aquestes zones és muntanya mitjana o alta, però pel que fa a la Lluita Lleonesa, tradicionalment només existeixen 2 zones:

- *Muntanya*. Comprèn tot el territori que es troba al Nord de la línia fèrria Lleó-Bilbao.
- *Ribera*. Comprèn tot el territori que es troba al Sud de la línia fèrria Lleó-Bilbao.

Els enfrontaments entre la muntanya i la ribera, entre les 'penyes' i el terror, congregaven més de 5.000 persones en un poble, provocaven la bogeria dels seus aficionats i l'entusiasme i les polèmiques que suscitaven marcaven aquests encontres com una cosa èpica. Per aquestes 2 zones corren els rius: Bernesga, Torío, Curueño, Porma, Esla i Cea (d'oest a est), que són les conques hidrogràfiques més importants de la província de Lleó. Les conques dels rius també marcaven determinats enfrontaments.

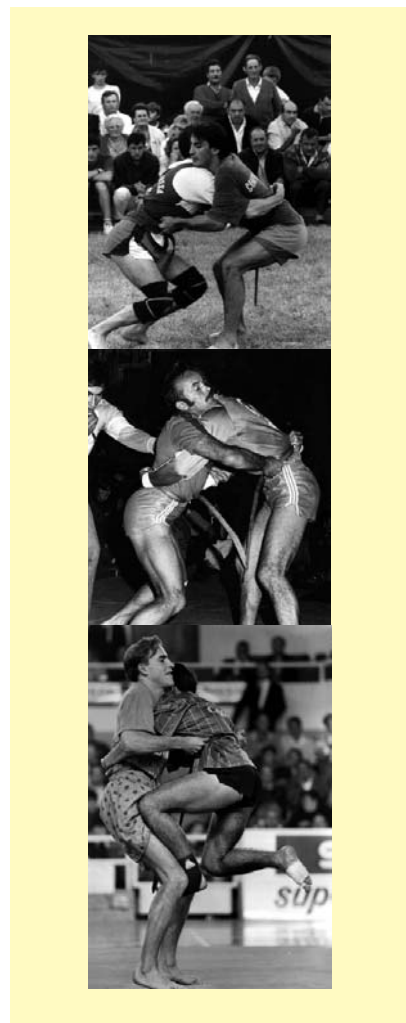
En una localitat de la ribera, Mansilla de las Mulas, les lluites tenien d'altres peculiaritats locals. El 10-9-1903 llegim a "El Mensajero Leonés":

"... A la tarda començaran les festes amb la primera cursa de... rosca on la joventut gimnasta practica un bon exercici higiènic; però la verita-

ble funció que enardeix els entusiasmes del país és l'herència dels nostres predecessors i que el costum immemorial ha sancionat com la indestructible, aquesta popular lluita, o com si diguéssim, el torneig de l'edat mitjana on els cavallers trencaven llances. Ara els homes de la regió, ja des que són petits, posen el seu vigor juvenil al servei de la festa, lluiten amb totes les forces, mesurant les energies musculars, el seu encert en el desenvolupament d'aquestes, en agilitat, la seva perícia en el maneig de les "manyes" que l'art posa a la seva disposició, mentre que aquella apinyada assemblea de tècnics que els envolta, formant una informe muralla de carn i os, excitats per la passió de la partida, tan avars de la caiguda d'un dels herois, com de la victòria del seu altre protagonista, qüestionen amb la calor del moment, el resultat definitiu del torneig a peu, més ben dit de la lluita efervescent. Allí se sospesen fins a l'últim extrem les circumstàncies que poguessin afavorir l'un i l'oportunitat dels moviments de l'altre, per resoldre per fi, la victòria per al més fort, potser per al més afortunat, el més decidit, no sempre per al més destre."

Tradicionalment, la *luche* no tenia categories de pes, avui en dia n'hi ha 3: Lleugers (menys de 66 kg), Mitjans (de 66 a 76 kg) i Pesants (més de 76 kg); es lluitava tots contra tots i, a més a més, no hi havia eliminatòries, era tot continuat. El fet que un lluitador d'aspecte senzill tirés un altre adversari molt més fort (fins a 30 kg o més) tenia més mèrit que no pas guanyar el rotlle. Aquesta *luche* pura permetia casos com el fet que un lluitador tirés 15 contraris i després el vencés un i fos aquest qui quedés campió del rotlle. Al contrari del que molta gent poc informada diu, els *aluches* no produeixen lesions de gravetat. Antonio de Valbuena ens descriu com eren els *aluches* en la seva infància en el seu poble, Pedrosa del Rey, allà pels anys 1860:

"Els qui només coneixen l'aluche des de fora, acostumen a creure que és un exercici dur, quasi brutal, i que els lluitadors se sufoquen i es maten allà forcejant. No hi ha res de més allunyat de la realitat que aquesta creença. A l'aluche només treballen i se sufoquen els que no saben lluitar. Sí, a vegades es veu que lluiten dos pobres nois de molta força, però que no tenen cap "manya"; se'ls veu treballar i fer voltes i bregar i suar, tractant de retórcer-se l'un a l'altre, inútilment, i finalment han de sortir-se del rotlle tots dos, perquè no aconsegueixen de tirar-se. Però el que és lluitador no se sufoca, ni sua ni a penes treballa. S'agafa i té constantment les mans fluixes; només estreny en el moment de fer el cop. Per a aquest, l'aluche és un exercici moderat, una diversió, veritablement. Jo me'n recordo de veure lluitar un estudiant molt conegut meu, de bona estatura, però prim, com de vimet, atès que estava per desenvolupar, perquè només te-

Lluita lleonesa. Zona de lluita tradicional.

nia divuit anys. I una tarda de romeria, en cosa de dues hores, va tirar divuit homes, tots més forts que ell, alguns d'ells com castells. I tots els va tirar amb la mateixa "manya", amb la cadriçada, tot i que quan n'havien caigut ja tres o quatre, anaven els altres molt previnguts per evitar-la; però tan bon punt s'aferraven, com que veien que no els subjectava, que els tenia fluixos, quasi solts, oblidaven el perill, i aleshores queien com els anteriors. Continuaven sor-

tint molt disposats a resistir, i continuava ell traient a l'aire homes de set i vuit roves anomenats amb els augmentatius d'Angelón, Fructuosón, etc., tot deixant-los caure suaument a terra, sense caure ell damunt quasi mai: a molts d'ells semblava que els asseia a posta. Com podia fer aquests prodigis un noi que ni per la seva edat ni per la seva corpulència podia tenir una força considerable, si no fos per la "manya"? Com hagués pogut continuar tirant homes fins que ja no va haver-n'hi més que lluitessin, si mentre hi estava agafat, hagués estat fent força constantment? Impossible. Però ell s'aferrava a un, li deixava donar tres o quatre voltes, i quan l'altre anava adquirint confiança en veure que no estrenyia, que el deixava fluix, donava el seu cop de cadrilada i... home a terra. Es passejava o conversava amb algun amic, o s'asseia esperant que se'n preparés un altre; sortia un altre, i als dos o tres minuts el posava mirant cap a les estrelles, perquè ja n'hi havia quan es van acabar els lluitadors i es va desfer el rotlle. Bé: doncs mitja hora més tard el vaig veure tan tranquil assegut a taula, sopant amb bona gana, i poc després de sopar, ballant com els altres, com si no hagués lluitat."

Per això als *aluches* sempre hi havia dos premis, un per al que quedés campió i un altre per al que tirés més contraris. A la ribera del riu Esla, en un poble anomenat Villacidayo, els premis de les *aluches* eren:

"Hi ha tradicionalment dos premis: un per al que queda en el rotlle al final, perquè no hi ha qui el tiri; sovint és un tipus fort que ha sortit al rotlle poc abans, esperant el seu moment oportú, sabent quin lluitador li aniria millor a les seves "manyes"; pot succeir, doncs, que el qui guanya el *luche* només en tiri un i després ningú no s'atreveixi a sortir a lluitar amb ell. El segon premi en importància es dona al qui en tiri més; és, tanmateix, el lluitador que més ha brillat aquella tarda, el qui, l'un darrere l'altre, ha anat tirant els seus rivals; el seu mèrit, a més a més, rau en el fet que, teòricament, és el que més s'ha fatigat, atès que els altres surten contra ell frescos; si no es fa la trampa (després d'acords secrets) d'enfrontar un lluitador mitjà amb diversos lluitadors que són pitjors que ell, perquè pugui guanyar el premi que es dona a qui més

tiri, aquest, el qui el guanya, acostuma a ser el lluitador més brillant de la tarda."

Les "manyes" són les diferents tècniques o formes de tirar el contrari a terra i en això els *aluches* no han canviat, perquè, òbviament, són les mateixes d'antany. Curiosament, cada "manya" acostuma a tenir diferents adjectius en relació amb el seu nom, forma d'executar-se, tipus de lluitador que la fa, la seva semblança amb determinades activitats de la vida del poble o la similitud amb alguns arreus de pagès. Ens conta José González:

"Quan es lluitava per l'honor, per l'honra d'un poble, per la història gloriosa dels avantpassats, perpetuada en una joventut somniadora i entusiasta; quan el premi no era més que una coca oferta per les mosses del llogaret, i els desafiaments de poble contra poble, de vall contra vall, tenien emocions de grandesa èpica, aleshores l'*aluche* mereixia ser viscut i assaborit. La *Media Vuelta*, ràpida com un llampec. La *Mediana*, que cargolava la cama dreta del lluitador a la cama esquerra del contrari i l'acabava abatent, d'esquena; la *Dedilla*, emprada per baix, que feia caure de bocaterrosa l'enemic, el *Zancajo*, arma dels forts, la *Gocha*, tirada per cames llargues, però sense art, l'elegant *Cadrilada*, aixecant i tombant l'enemic amb un mestratge artístic, bonic, el *Garavito*, arma favorita dels lluitadors de poca talla, contra els *xicotassos*, eren "manyes" que entusiasmaraven un públic conscient. Tot aquest art preciós i fascinant anava avalat per l'aplaudiment d'un públic que comentava les "manyes", recordant temps passats, en els quals hi havia els lluitadors de fama, que havien estat l'orgull del seu poble i de la seva vall."

Les "manyes", a la ribera, també tenien, més o menys, els mateixos noms i s'executaven de la mateixa manera. José Millán Urdiales ens esmenta:

"Abans de fer el cop, els lluitadors s'observen, de vegades durant força minuts, perquè del que es tracta és de sorprendre l'altre; les "manyes" compten, doncs, més que no pas la força, però, naturalment, quan hi ha molta diferència de pes entre dos lluitadors, el pesat té avantatge, enca-

ra que no sàpiga les "manyes" que sap l'altre. "Mañas" són totes les tretes, claus o girs de què se serveixen. Són com ara, diferents tipus de travetes acompanyades d'un moviment bruscat amb la resta del cos; per això, mentre els dos lluitadors agafats s'observen, utilitzen el temps insinuant atacs i resistències, per descobrir les tendències i flaqueses de l'altre. Les "manyes" són variades i de no fàcil descripció; en gairebé totes entren les cames com a palanca, és a dir, una cama, i a això li diuen "trancar"; així es diu: "trancar" per darrere, tirar la "gocha", la "mediana", falsejar-la, el "trespiés"; d'altres, sense emprar la cama directament, són la "media vuelta", treure "a voleo" (és fent voltes ràpides enlaire al rival, i després, bruscament, canviar de direcció i per inèrcia posar-lo d'esquena), "sacar arriba", a la "cadrilada", etc."

Conclusió

Aquestes eren les lluites que se celebraven amb l'única finalitat d'entretenir-se i passar l'estona. Aquesta activitat va ser la principal causa de passar-s'ho bé, la millor disculpa per gaudir amb motiu de les festes i on el premi, la majoria de vegades, era un gall o un massapà a mitges amb la cursa de la rosca. Dels desafiaments del "hi ha qui lluita? o em calço", sense reglamentació fixa, amb costums i normes localistes, amb diferents preces i caigudes, durada inacabable, sense cap organització estable... s'ha passat a una, encara incipient, reglamentació que intenta "esportivitzar" l'única modalitat de lluita autòctona i tradicional que queda a la Península Ibèrica.

Com es pot veure, el preu que la lluita lleonesa va haver de pagar per no desaparèixer com les altres lluites va ser el de perdre tota una riquesa de varietats, de diferents maneres de puntuar, d'accions tècniques permeses, varietats normatives, valors costumistes, etc. Però el que va guanyar no va ser poc: continuar viva.

Bibliografia

- González, J.: *Casta de Astures, tipos, escenas y paisajes de la montaña leonesa*, separata del *Diario de León*, León, 1951.
- González Largo, F.: *Escenas costumbristas de la montaña leonesa*, manuscrit del propi autor.
- El Mensajero Leonés*.
- Millán Urdiales, J.: *El Habla de Villacidayo*, Madrid: RAE, Anejo XIII, Madrid, pàg. 32, 1966.
- Valbuena. A. de: *Obras completas*, Madrid: Casa de los Hijos de Tello, 1913.